

Tien jaar Natuurspreekuur in Het Natuurhistorisch

▲ Impresie van een vroeg Natuurspreekuur: Jelle Reumer determineert fossiele botten van het strand. (Liset Stoffers)

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]

Volgens de museumdefinitie van de International Council of Museums is educatie een van de kerntaken van een museum. Door het beantwoorden van concrete vragen van het publiek vervullen musea dus een belangrijke maatschappelijke taak. Bij Het Natuurhistorisch beantwoorden we natuurvragen. Weloverwogen antwoorden op vragen van algemeen publiek, jong of oud en van alle achtergronden, verrijkt kennis en kan respect voor het leven op aarde doen groeien. Respect voor en kennis van de natuur leidt tot begrip en bescherming van biodiversiteit en dat is in de huidige biodiversiteitscrisis misschien wel belangrijker dan ooit (Martin *et al.* 2016). Het leveren van antwoorden op natuurvragen van museumbezoekers is dus een zeer bescheiden bijdrage aan de oplossing van een groot probleem. Het Natuurhistorisch biedt structureel de mogelijkheid tot stellen van vragen over natuurvondsten en biodiversiteit via Het Natuurspreekuur.

Het Natuurspreekuur is al meer dan 10 jaar een vast fenomeen op elke eerste woensdag van de maand, 's middags van halfdrie tot halfvier en meestal in de sfeervolle Hoboken Salon van het museum. Het vormt een laagdrempelige service naar de (vaak, maar niet altijd

jonge) museumbezoeker, die kosteloos (er zijn geen kosten buiten een geldig toegangsbewijs voor het museum) natuurvondsten kan laten determineren en natuurvragen kan stellen aan onze medewerkers. Het eerste Natuurspreekuur vond plaats op 3 februari 2010 en na ruim een decennium Natuursprekuren is het tijd voor een terugblik.

Het Natuurspreekuur bij Het Natuurhistorisch is overigens niet uniek. Naturalis in Leiden houdt al meer dan 15 jaar maandelijks 'Natuur op Spreekuur'. Dat vormde voor mij een van de eerste kennismakingen met het determineren van botten en andere vondsten van de stranden van Noordwijk en Katwijk die ik daar als kind van nauwelijks 10 jaar oud oprapte (Van den Hoek Ostende & Langeveld 2007). Ook Terra Maris in Oostkapelle heeft al ruim tien jaar een Natuurspreekuur (Raad 2009).

Terugblik

In de eerste anderhalf jaar had Het Natuurspreekuur in Het Natuurhistorisch telkens een specifiek thema en werd het begeleid door steeds andere museummedewerkers. Bezoekers kregen eerst een korte introductie over het onderwerp. Hierbij werden bijzondere collectiestuk-

ken getoond. Aansluitend was er tijd voor vragen en konden bezoekers eigen meegebrachte natuurvondsten op naam laten brengen. Na determinatie werd een 'determinatierapport' uitgereikt. Het eerste Natuurspreekuur op 3 februari 2010 had als thema schelpen en werd begeleid door honorair conservatoren Frans Sliker en Joop Trausel. Zij vertelden wat schelpen zijn, hoe en waarom het museum ze verzamelt en welke soorten er op het Nederlandse strand te vinden zijn. Ze lieten gewone, maar ook hele zeldzame schelpen zien. Daarna was er tijd voor vragen en bogen de kenners zich over de meegebrachte schelpen. Vondsten uit Nederland en uit verre landen waren welkom.

Daarna volgden er nog Natuursprekuren over onder andere fossielen van het strand met Jelle Reumer, diersporen met Kees Moeliker, insecten met Wouter Moerland, vissen met Garry Bakker, planten met Remko Andeweg en vogels met André de Baerdemaeker en Garry Bakker. De Natuursprekuren trokken tussen de 2 en 14 bezoekers per keer (Natuurhistorisch Museum Rotterdam 2011). Vanaf de tweede helft van 2011 werd er niet langer een thema per Natuurspreekuur gekozen. Er werd ge-

kozen voor een opzet met doorlopende in- en uitloop en de begeleiding werd sindsdien vrijwel altijd gedaan door de conservator Kees Moeliker, die functioneerde als het centrale aanspreekpunt en wanneer nodig uiteraard terug kon vallen op museumcollega's (Natuurhistorisch Museum Rotterdam 2013). Hij heeft er goede herinneringen aan: "Soms kwamen bezoekers met verwelkte kamerplanten of potscherven, en soepbotjes, maar de (mammoet)fossielen overheersten. Als het rustig was, nam ik kinderen mee het depot in, om de botten te vergelijken en om de 'vonk' van de natuurhistorie over te brengen."

De introductie verviel, maar het determinatierapport bleef wel. In dit documentje wordt niet alleen de determinatie genoteerd, maar ook de vindplaats, vinddatum en verzamelaar. Dit zijn gegevens die ook bij alle objecten in de museumcollectie bewaard worden en van cruciaal belang zijn bij wetenschappelijk onderzoek aan de collectie. Op deze manier wordt het belang van het vastleggen van dergelijke gegevens ook bij (jonge) verzamelaars duidelijk gemaakt. In 2016 werd Kees Moeliker als conservator door mij opgevolgd en nam ik ook Het Natuurspreekuur voor mijn rekening. De opzet wijzigde niet; het is nog steeds een laagdrempelig inloopspreekuur.

Fossiele strandvondsten van Maasvlakte 2 en de Zandmotor voeren de laatste jaren elk Natuurspreekuur de boventoon, maar geregeld worden er ook schedeltjes of veren uit het bos, soms zelfs planten van de straat aangebracht. Wanneer nodig wordt daarvoor de kennis van een collega van Bureau Stadsnatuur ingeschakeld. Regelmatig zorgt een fossiel of natuurhistorische rariteit van 'bij opa en oma van zolder' voor afwisseling. Normaal gesproken ontbreken vakantie-vondsten uit verre oorden, met name na de zomer, natuurlijk ook niet. De vondsten worden altijd uitgebreid bekeken en besproken, ook als het wat drukker is. De wachtenden vinden dat over het algemeen geen enkel probleem: door hen actief bij de uitleg te betrekken wordt het wachten ook boeiend. Het komt zelfs voor dat 'klanten' blijven hangen om na hun beurt ook nog naar de andere vondsten te kijken en naar de uitleg daarover te luisteren.

Soms komen fraaie vondsten van onverwachte vindplaatsen: een hoogtepunt tijdens een Natuurspreekuur in 2016 was een vuistgrote en puntgave bovenkaakkies van een wolharige neushoorn,

NATUURSPREEKUUR
Natuurhistorisch Museum Rotterdam

Natuurspreekuur

Natuurspreekuur in het Natuurhistorisch Museum Rotterdam

Het Natuurhistorisch Museum Rotterdam houdt elke eerste woensdagmiddag van de maand een spreekuur voor museumbezoekers over verschillende natuuronderwerpen. Tijdens dit Natuurspreekuur krijgen bezoekers eerst een korte introductie van een expert over het onderwerp. Hierbij worden altijd bijzondere collectiestukken getoond. Aansluitend is er tijd voor vragen en kunnen bezoekers eigen meegebrachte natuurvondsten op naam laten brengen. Is een vondst op naam gebracht, dan wordt een heus determinatierapport uitgereikt.

Kom erachter wat voor bijzondere vondst jij hebt!

Woensdagmiddag 14.30 - 15.30 uur: 6 oktober zal de middag gaan over gesteenten, mineralen en fossielen gevolgd door 3 november (slakken en schelpen), 1 december (leermuizen) en 5 januari 2013 (reptielen).

Overigens is het altijd mogelijk een bijzondere vondst met een ander thema mee te nemen en te laten bekijken door één van onze experts, indien zij aanwezig zijn.

Het Natuurspreekuur is er voor jong en oud. Er is ruimte voor maximaal 30 personen. Vol is vol. Inschrijven kan in het museum bij de kassa of telefonisch 010-4364222.

Kosten: een kaartje voor het museum (geen extra kosten voor spreekuur). Op woensdag is het museum altijd gratis voor kinderen t/m 15 jaar.

* Wijzigingen voorbehouden, kijk op de website voor de actuele thema's en sprekers.

NATUURHISTORISCH MUSEUM ROTTERDAM

Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345 (Museumpark) | 3015 AA Rotterdam
Telefoon: 010-4364222 | info@nmr.nl | www.nmr.nl

▲ Flyer uit 2010 (voor- en achterzijde) voor enkele van de eerste edities van Het Natuurspreekuur.

Natuurspreekuur van bot tot bloem

DETERMINATIERAPPORT

Nederlandse naam *Huisvuur*

wetenschappelijke naam *Passer domesticus*

recent / fossiel *recent* **ouderdom** *seer*

algemeen / zeldzaam / zeer zeldzaam / onbekend *algemeen*

opmerkingen *schedel met ondeersnavel, uit een braakbak vermoedelijk van een bosuil.*

vindplaats en vinddatum *Kralingse Bos, Rotterdam; 7 APR 2013*

eigenaar / vinder *Evi Buitendijk (11)*

gedetermineerd door *Kees Moeliker*

datum *1 mei 2013*

Het Natuurhistorisch

Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345 (Museumpark)
3015 AA Rotterdam
010 4364222 | www.hetnatuurhistorisch.nl

▲ Het determinatierapportje dat wordt ingevuld tijdens Het Natuurspreekuur.

▲ Fossiele onderkaak van een das (*Meles meles*) van de Zandmotor, gedetermineerd en geschonken tijdens een Natuurspreekuur, NMR 9991-164599. (Bram Langeveld)

aangetroffen door een stratenmaker in bouwzand. Een stuk kies van een bosolifant dat door kinderen gevonden werd op een strandje aan de Haarrijnseplas (Utrecht; een oude zandwinplas) haalde na determinatie bij een Natuurspreekuur in 2017 zelfs de lokale pers (rtvstichtsevecht.nl 2019). In 2018 was een uiterst zeldzame fossiele onderkaak van een das van het strand van de Zandmotor de topvondst, die prompt aan het museum werd geschonken door de vinder (NMR 9991-164599). In 2019 haalde de determinatie van een mammoetbot dat werd aangetroffen in zand aangevoerd voor wegenbouw de lokale pers (Telstar 26 juni 2019) en maakte een prachtige kies van een grottenhyena indruk. Een jonge fossielenverzamelaar had de kies van het strand bij Ter Heijde opgeraapt. In 2014 werd ook al een fossiele hyenakies tijdens een Natuurspreekuur getoond; die topvondst werd aan Het Natuurhistorisch gedoneerd (NMR 9991-11034). Zo levert Het Natuurspreekuur af en toe zelfs nog fijne aanwinsten voor de collectie op.

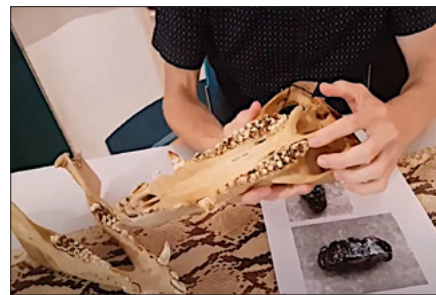

▲ Uit Het Natuurspreekuur Digitaal van juni 2020: een fossiel exemplaar van de geknobbelde hart-schelp (foto) wordt vergeleken met een recente uit de collectie. (Liset Stoffers)

Nu digitaal

Onder de noemer Het Natuurspreekuur Digitaal gaat Het Natuurspreekuur als gevolg van de coronamaatregelen sinds april 2020 voorlopig door op digitale wijze. Belangstellenden sturen foto's in via e-mail of Facebook. Eenmaal per maand worden die in een filmpje (geschoten en gemonteerd door Liset Stoffers) besproken. Hoewel determinatie vanaf foto's vaak moeilijker is dan met de vondsten in de hand (Bakker & Langeveld 2019), is een voordeel van deze werkwijze dat er meer voorbereidingstijd is, zodat de foto's van lastige vondsten goed bestudeerd kunnen worden. Ook kunnen collega's van Bureau Stadsnatuur makkelijker worden ingeschakeld, zoals Wouter Moerland die grauwe schildwantsen op naam bracht of André de Baerdemaeker, die veren van een ransuil determineerde. Daarnaast speelt de afstand tot Het Natuurhistorisch geen rol, met inzendingen uit Drenthe en zelfs uit België. Het belangrijkste voordeel is echter dat er nu altijd relevante collectiestukken ter vergelijking geselecteerd en gebruikt kunnen worden. Collectiestukken spelen dus weer een grotere rol, net als bij de allereerste Natuursprekuren in 2010 en 2011. Met name door dat laatste krijgt Het Natuurspreekuur een hogere educatieve waarde. De vraagstellers kunnen immers het proces van vergelijken en op naam brengen van hun vondsten zelf volgen en beoordelen en hoeven niet langer alleen op een uitspraak van 'een kenner' te bouwen. De filmpjes worden geplaatst op Facebook, YouTube en de museumwebsite (www.hetnatuurhistorisch.nl/bezoek/collectie-online) en zijn daar ook later nog terug te kijken. De filmpjes hebben op Facebook enkele honderden views; op YouTube enkele tientallen. Voor de eerste zeven edities van Het Natuurspreekuur Digitaal werden foto's van onder andere fossiele kiezen van wilde zwijnen en runderen, een stuk schedel van een jonge vos uit de duinen bij Zandvoort, een veer van een buizerd uit het Kralingse Bos, een fossiele tand uit de bovenkaak van een witte haai en een stuk opperarmbeen van een wolharige neushoorn van het strand van Westenschouwen en zelfs een levende Amerikaanse venusschelp van de oesterdam bij Tholen ingestuurd.

Digitalisering is natuurlijk niets nieuws. Al jaren ontvangt Het Natuurhistorisch vrijwel wekelijks een of meerdere natuurvragen, via het algemene e-mailadres van het museum, via social media

▲ Uit Het Natuurspreekuur Digitaal van september 2020: een fossiele kies van een wild zwijn of varken (foto) wordt vergeleken met een varkensschedel uit de collectie. (Liset Stoffers)

of sinds kort via het contactformulier op de vernieuwde website. Het streven is steeds om al deze natuurvragen binnen twee werkdagen te beantwoorden. Ook hier betreft het vaak botten, fossielen en stenen van (opgespoten) stranden in Zuid-Holland en Zeeland. Interessante vondsten die op deze wijze binnenkomen worden nog steeds spoedig beantwoord, maar kunnen nu ook gebruikt worden in Het Natuurspreekuur Digitaal, zodat ook anderen ervan kunnen leren. En daarmee voldoet Het Natuurhistorisch weer netjes aan een van de belangrijkste museumtaken: kennisverspreiding. ◀

Bronnen

- Bakker, H. & Langeveld, B. 2019 - Foto's zijn gevaarlijk! Over determineren vanaf foto's - *Cranium* 36(1): 81-83
- Martin, J.-L., Maris, V. & Simberloff, D.S. 2016 - The need to respect nature and its limits challenges society and conservation science - *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113: 6105-6112
- Natuurhistorisch Museum Rotterdam 2011 - *Natuurhistorisch Museum Rotterdam: Jaarverslag 2010 - Straatgras* 23(2): 19-39
- Natuurhistorisch Museum Rotterdam 2013 - *Natuurhistorisch Museum Rotterdam: Jaarverslag 2012 - Straatgras* 25(1): 11-26
- Raad, H. 2009 - Kennis moet rollen - *Volta KZGW* 15(2): 12-16
- rtvstichtsevecht.nl 2019 - Achtjarige Max vindt een eeuwenoude kies van bosolifant bij Haarrijnse Plas - rtvstichtsevecht.nl/artikel/143839856/achtjarige-max-vindt-een-eeuwenoude-kies-van-bosolifant-bij-haarrijnse-plas
- Telstar 26 juni 2019 - Reusachtig mammoetbot van 40.000 jaar gevonden bij de N470 - *Telstar* 82(26): 1
- Van den Hoek Ostende, L.W. & Langeveld, T. 2007 - Fossiele carnivoren van het strand van Noordwijk - *Afzettingen WTKG* 28: 8-9